

AWLV-Nieuwsbrief – februari 2013

Redactie: Joanneke Hees en Robert Hirschel

nummer 34

Van de redactie

Terwijl ik dit schrijf, schijnt er buiten een heerlijk zonnetje, met alle hoop dat het eind van de winter nu toch niet meer al te lang meer op zich laat wachten. Hoog tijd om de winterslaap van ons af te schudden en te kijken wat er de komende tijd te gebeuren staat. Houd uw agenda bij de hand, want de Algemene Ledenvergaderingen naderen alweer met rasse schreden, evenals – wat verderop in het jaar – de Open Monumentendag.

Heuglijk nieuws is er te melden over Kees van der Leer, die met zijn onderzoek naar Prinses Marianne in de prijzen is gevallen. De HVV heeft bovendien een boek uitgebracht waarin onder meer de geschiedenis van onze werkruimte aan bod komt, waar het vroeger een komen en gaan was van autobussen en taxi's!

Een zeer bijzondere vondst uit Voorburgse bodem kwam onlangs te voorschijn uit de depotdozen van het Rijksmuseum van Oudheden. Het museum bleek namelijk in het bezit te zijn van een Romeinse benen pop uit Forum Hadriani, een voor Nederland unieke vondst!

Dat de Romeinen ook landelijk meer aandacht moeten krijgen, werd naar voren gebracht tijdens de presentatie van de Uitvoeringsagenda Publieksbereik Romeinse Limes in Utrecht onlangs.

Wim van Horssen brengt ook dit keer een interessante vondst van de Noortheylaan voor het voetlicht en wel een zogenaamde Jydepot. En Robert Hirschel vertelt over de reacties die we kregen op onze oproep in de vorige nieuwsbrief over de – intussen niet meer zo – raadselachtige penning. Tot slot nog aandacht voor enkele nieuwe aanwinsten in de onze bibliotheek.

Joanneke Hees

Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering van de A WL V zal dit jaar plaatsvinden op **woensdag 24 april 2013** in de werkruimte aan de Van Naeltwijkstraat 9A. De vergadering begint om 20.00 uur (inloop vanaf 19.45 u) en zal gevolgd worden door een nog nader aan te kondigen lezing.

ALV van de A WL V afdeling Den Haag e.o.

Nog een datum om alvast in uw agenda te schrijven: **dinsdag 9 april** vindt de Algemene Ledenvergadering van de A WL V afdeling Den Haag en omstreken plaats, in onze Voorburgse werkruimte. De vergadering begint om 19.30 uur, om 20.15 uur gevolgd door een lezing. Het onderwerp van de lezing is nog niet bekend.

Kees van der Leer wint 'Je Beste Vondst'!

Deze week werd de winnaar bekendgemaakt van de door de Koninklijke Bibliotheek georganiseerde wedstrijd 'Je Beste Vondst' (www.jebestevondst.nl), waarbij 8 amateur-historici in een filmpje hun beste vondst presenteerden. Kees van der Leer, bekend Voorburgs historicus van de Historische Vereniging Voorburg en tevens lid van de A WL V, deed mee met de inzending 'Verboden Liefde' over zijn onderzoek naar Prinses Marianne, de spraakmakende dochter van koning Willem I.

Dankzij een actieve campagne van de HVV om toch vooral te stemmen, kwam Kees van der Leer uiteindelijk met een grote voorsprong als winnaar uit de bus! De redactie feliciteert hem van harte met zijn overwinning!

Joanneke Hees

Prinses Marianne van Oranje-Nassau, geschilderd door Johan Philip Koelman in 1846 (Wikipedia).

Romeinse pop

Nog één keer serendipiteit dan: iets bijzonders vinden terwijl je naar iets heel anders op zoek was. Zoals dozen met ‘divers bewerkt bot’ openmaken op zoek naar objecten voor een tentoonstelling over de Vroege Middeleeuwen, en een Romeinse pop zien liggen. Een gedetailleerd vrouwenlichaam met een zorgvuldig gekapt hoofd en gaatjes in de schouders voor beweegbare armen, samen 8 cm hoog en 2,5 cm in doorsnede. Onmiskenbaar een van de ledenpoppen die in de Romeinse tijd het favoriete speelgoed van jonge meisjes waren. Althans: voor mij. Toen ik echter twintig jaar geleden voor mijn afstudeerscriptie aan het RMO vroeg of zij kinderspeelgoed in de collectie hadden, doken wel een houten paardje en zwaardje uit Valkenburg op, maar deze fraaie benen dame niet. Kan ook haast niet, want in de database staat alleen ‘bewerkt been’ en ontbreekt een foto. Zelfs het inventarisboek komt niet verder dan “Torso van een klein vrouwenbeeldje. Armen en beenen ontbreken.” Dit is typisch iets dat je nooit had gevonden als je er daadwerkelijk naar gezocht had.

Romeinse pop, 2^e eeuw n.Chr., in 1929 opgegraven in Voorburg-Arentsburg (foto: Rijksmuseum van Oudheden).

Poppen met beweegbare ledenmaten, altijd met het uiterlijk van een volwassen vrouw en een modieus kapsel, komen vooral in de stad Rome en directe omgeving voor. Drie van de allermooiste exemplaren zijn permanent tentoongesteld in de kelder van het Museo Nazionale Romano in het Palazzo Massimo in Rome, als topstukken van het thema “Il lusso a Roma” – luxe in Rome. Maar er zijn ook tientallen exemplaren teruggevonden verspreid over de hele Romeinse wereld, van Emona in Slovenië tot Vindonissa in Zwitserland en van het Spaanse Ontur tot het Turkse Efese. De noordelijkste die ik in mijn boek “Romeins speelgoed” uit 2003 heb opgenomen, was een zeer afgekloven exemplaar uit Londen, in het Museum of London niet als pop geïdentificeerd. In Nederland hadden we ze niet – dacht ik...

Omdat de kapsels van Romeinse poppen zo duidelijk zijn uitgewerkt en keurig de mode volgen, kun je die poppen redelijk nauwkeurig dateren door ze te vergelijken met gebeeldhouwde portretten van bijvoorbeeld keizerinnen. Onze pop heeft het golvende strokenkapsel met middenscheiding en een knot achter van Faustina Minor, de vrouw van keizer Marcus Aurelius, uit het derde kwart van de tweede eeuw na Chr. En alsof het nog niet bijzonder genoeg is dat we zo'n mooi stuk oud speelgoed in de collectie hebben, blijkt de pop met inventarisnummer h 1929/3.24 uit Voorburg-Arentsburg te komen, van de opgravingen van Forum Hadriani. Daarmee is onze pop, zover ik weet, de noordelijkst teruggevonden in het hele Romeinse Rijk. Die had natuurlijk in mijn boek ontmoeten. En in de kleine vitrine met Romeins speelgoed in onze vaste opstelling Archeologie van Nederland.

Annemarieke Willemsen

Bron: Archeologie Magazine, nr. 6, 2012. Met dank aan de auteur voor toestemming om het artikel over te nemen.

Limes

Op donderdag 24 januari werd in het Centraal Museum in Utrecht de Uitvoeringsagenda Publieksbereik Romeinse Limes gepresenteerd aan de vertegenwoordigers van de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland. De agenda is opgesteld door Bureau Buiten in opdracht van de Limes Initiatiefgroep, een samenwerkingsverband van rijk, provincies, gemeenten, musea, instellingen en vrijwilligers

(o.a. de AWN). Het doel is om zichtbaarheid en beleefbaarheid van de Romeinse Limes voor het publiek te versterken, onder andere met het oog op de nominatie voor de UNESCO Werelderfgoedlijst.

Tevens werd het boekje *Zien, doen, beleven langs de grens van het Romeinse Rijk* gepresenteerd, een inventarisatie van alle grote en kleine projecten die al bestaan rondom de Limes. Het is een rijk geïllustreerd en zo compleet mogelijk overzicht van beelden, boeken, informatiepanelen, parken, musea en alles wat er verder langs de Limes te zien en te doen is. Ook Forum Hadriani en Nijmegen zijn bij het Limesproject betrokken, dus ook de stadsbakens in Park Arentsburgh, het Kanaal van Corbulo en Stadsmuseum Leidschendam-Voorburg staan erin.

Joanneke Hees

Mariette Pennarts, gedeputeerde van de provincie Utrecht, overhandigt het boekje aan Theo van Wijk, voorzitter van de Limes-Initiatiefgroep.

Open Monumentendag

Intussen ligt de eerste oproep voor plannen voor Open Monumentendag 2013 er alweer, maar toch nog even een kort verslagje van 8 september 2012. Het weer werkte in elk geval uitstekend mee, want er scheen een heerlijk zonnetje. Dat kwam goed uit, want behalve onze gebruikelijke stand bij de Oude Kerk in Voorburg stonden er dit jaar ook twee rondleidingen door Park Arentsburgh gepland. Het thema van Open Monumentendag was namelijk 'Groen van Toen', dus dat was zeer toepasselijk. Nadat wat onduidelijkheden over het startpunt van de rondleiding overwonnen waren, kregen de geïnteresseerden onder leiding van Wilco de Jonge en ondergetekende een uitgebreide wandeling door het park,

waarbij natuurlijk stil werd gestaan bij de nieuwe stadsbakens over Forum Hadriani.

En om alvast op de zaken vooruit te lopen: Open Monumentendag 2013 is op **zaterdag 14 september** met het thema Macht & Pracht. Schrijf het in uw agenda, want dan hebben we ongetwijfeld weer hulp nodig bij activiteiten!

Joanneke Hees

Nieuwe publicatie Historische Vereniging Voorburg

Op woensdag 28 november 2012 is tijdens de algemene ledenavond van de Historische Vereniging Voorburg (HVV) een nieuwe uitgave van het tijdschrift *Historisch Voorburg* gepresenteerd. Het themanummer is getiteld: *"Hier zat de bakker en daar de kruidenier ... - 75 jaar middenstand in Voorburg-Noord"* (jaargang 18, 2012, nummer 2). Zoals altijd, is het weer een bijzonder verzorgd en leeswaardig nummer geworden met heel veel afbeeldingen. De benaming tijdschrift is misleidend. Het is gewoon een flink boekwerk. De reden dat ik van dit feit melding maak, is niet alleen om eens reclame te maken voor een bevriende vereniging, maar vooral het feit dat in de publicatie een hoofdstuk (hoofdstuk 16, blz. 74-76) is gewijd aan het pand waarin wij al weer zo'n 12 jaar onze werkruimte hebben. Wil Pel vertelt daarin dat, voordat wij het pand in bezit kregen, het pand in handen van de gemeente Voorburg was en de Vereniging Wijkbelangen Voorburg-Noord er in was gevestigd. Uit die periode stamt ook het gebruik van de ruimte als stemlokaal als er weer eens verkiezingen waren, een traditie waar wij als werkgroep nog een paar keer mee te maken hebben gehad. Daarvoor heeft vanaf het begin van de jaren dertig van de vorige eeuw tot 1977 het Autobus- en taxibedrijf N.V. HOTAM van de broers Hooijmans in het pand gezeten. Dat bedrijf heeft het pand laten bouwen. Ook het binnenterrein is in de loop der jaren volgebouwd met garageboxen. Wie meer wil lezen over de bedrijven en winkels in Voorburg-Noord kan terecht in onze bibliotheek, waar het themanummer in is opgenomen. Als men een eigen exemplaar wil, kan men dat kopen bij de HVV. Natuurlijk kan men ook lid worden van die vereniging. Leden van de HVV ontvangen minstens tweemaal per jaar een nieuwe uitgave van *Historisch Voorburg*.

Robert Hirschel

Deens aardewerk in Leidschendam

Hij is kogelrond en roetzwart, is met de hand gemaakt en heeft een uitheemse naam: Jydepot. Tijdens de opgraving in en rond de Leidschendamse boerderij Noorthey in 2000 zijn fragmenten van twee van die opvallende potten gevonden: een grote met een oor en een kleinere.

De Jydepot is importaardewerk, echter niet zoals zoveel uit het Maas- en Rijngebied, maar uit Denemarken. Jydepot betekent 'Jutse pot' en verwijst dus naar het vasteland van Denemarken, Jutland, waar dit soort aardewerk werd gemaakt. Het werd echter ook op de Deense eilanden geproduceerd.

Fragment van een Jydepot, boerderij Noorthey (foto: Joanneke Hees).

De Jydepotten werden met de hand gevormd, zonder draaischijf, waardoor de potten niet altijd even symmetrisch zijn. Zo is op een van onze Jydepotten het oor tamelijk scheef op de pot gezet (zie foto). Na het vormen werden de potten gepolijst met een steentje. Soms werden ook decoraties ingekrast, maar niet bij die van ons. Daarna werden de potten reducerend gebakken, dat wil zeggen zonder toevoeging van zuurstof, waarbij de zwarte kleur ontstond. De vervaardiging van Jydepotten schijnt in Denemarken vooral een zomeractiviteit van vrouwen te zijn geweest.

Het Deense aardewerk komt voor in de vorm van grote open grappen (kookpotten) op hoge poten en met twee of drie puntige oren, van kommen en van potten. Ook komen wel schalen voor het afromen van melk, roomkannen en bakpannen van dit Deense aardewerk voor. Hoewel we alleen het bovendee van de potten hebben, kunnen we op grond van het oor op het grootste stuk aannemen dat het in ons geval om grappen gaat.

De Jydepotten komen in Nederland voor vanaf ongeveer 1575 en verdwijnen na 1900. De top-

tijd van de import van dit aardewerk ligt in de 17e en 18e eeuw. In die periode was er vanuit Nederland intensieve handel op de Oostzee en werden de potten mogelijk meegevoerd als ballast of bijlading door schepen die bijvoorbeeld gedroogde vis uit Denemarken aanvoerden.

Wim van Horssen

Bronnen:

- M. Bartels, *Steden in Scherven*, Zwolle 1999.
- M.M.A. van Veen, *Opgravingen in de Bierstraat*, Den Haag 2012.
- www.historie-online.dk

We weten weer wat meer

In de vorige nieuwsbrief stond een oproep voor informatie over een raadselachtige metalen penning. Door de redactie zijn twee zeer bruikbare antwoorden ontvangen. Zo wist een lezer te melden dat het hier een automatisch aangemaakt naamplaatje betreft. In onder andere speeltuin Duinrell stonden automaten waar je door middel van draaischijven met letters zelf je naam in zo'n schijfje kon slaan. Het schijfje werd met een kettinkje om de nek gedragen, zodat je als kind niet zoek kon raken. Het is zeker geen penning voor een snoepautomaat, zoals wij opperden. Het materiaal waaruit de penning is vervaardigd, is waarschijnlijk een zinklegering. Deze lezer dateert deze plaatjes in de periode 1950-1965.

De penning van Van Bohemen (foto: Joanneke Hees).

Een andere lezer bevestigt dat er in zijn jeugd, de jaren vijftig van de vorige eeuw, in pretparken automaten stonden waar je je "eigen" penning kon slaan. Hij stuurde een afbeelding mee van een identiek exemplaar, afgezien dan

van de naam en het adres, die hij op het internet had gevonden.

Veel dank aan de inzenders. De verkregen informatie zal worden gepubliceerd in het boek over de opgraving van boerderij Noorthey dat dit jaar verschijnt.

Robert Hirschel

Nieuwe boeken

Regelmatig wordt de bibliotheek van de AWLV uitgebreid met nieuwe aanwinsten. Graag wijzen wij u op enkele afgelopen jaar aangeschafte boeken die op de werkavonden in te zien en/of te lenen zijn.

In *Rodanum - A study of the Roman settlement at Aardenburg and its metal finds* (Leiden 2008) beschrijft Guus Besuijen de geschiedenis van het laat-Romeinse castellum van Aardenburg en analyseert hij de daar gevonden metaalvondsten.

Monique van Veen heeft een dikke pil geschreven over *Opgravingen in de Bierstraat. Wonen aan de rand van Die Haghe vanaf het midden van de 16e eeuw* (HOP-reeks nr. 14, Den Haag 2012), die zeker het raadplegen waard is.

De aardewerkkliefhebbers onder ons kunnen zich laven aan *De pottenbakkers van Gouda (1570-1940) en hun betekenis voor de geschiedenis van de Nederlandse keramiek* (Leiden 2012), geschreven door A. van der Meulen en P. Smeele.

Joanneke Hees

12 Provinciën Lezingen: Zeeland

De zevende aflevering uit de lezingenreeks de 12 Provinciën Lezingen heeft Zeeland als thema. In het Rijksmuseum van Oudheden spreken experts over uiteenlopende archeologische onderwerpen uit hun provincie.

De lezingenmiddag over de provincie Zeeland stond gepland op 22 februari, maar is verplaatst naar 22 maart 2013.

Twee sprekers en hun onderwerpen zijn al bekend:

Dicky de Koning (AWN afdeling Zeeland), Verdwenen dorpen in Zeeland: Rilland.

Miek Geert (beleidsmedewerker archeologie, provincie Zeeland), Hoogtepunten uit recent archeologisch onderzoek in Zeeland.

Datum: vrijdag 22 maart 2013.

Tijd: 14.00 - 16.30 uur.

Locatie: Leemansaal, Rijksmuseum van Oudheden.

Kosten: €5,- per middag, incl. een consumptie (excl. entree museum - niet noodzakelijk).

Aanmelden via het aanmeldformulier op www.rmo.nl.

Lezingencyclus over Nederlandse archeologie
Oude vondsten en actuele ontdekkingen, archeologische parken en regionale geschiedenis, hunebedden en Romeinse schepen. De lezingencyclus de 12 Provinciën Lezingen behandelt de meest uiteenlopende onderwerpen uit alle twaalf provincies. De eerste reeks (2012 – 2013) geeft bovendien een compleet beeld van de archeologische infrastructuur van elke provincie: de musea, de bedrijven, de amateurverenigingen en de archeologische bezienswaardigheden.

Programma 2013

Het programma van de 12 Provinciën Lezingen in 2013 ziet er als volgt uit*:

vrijdag 26 april 2013: Noord-Holland

vrijdag 27 september 2013: Groningen

vrijdag 29 november 2013: Utrecht.

*data onder voorbehoud

Voorzitter AWLV: Kees van der Brugge
Oostvlietweg 12 B, 2266 BL Leidschendam
070-3272859

Email: cavanderbrugge@casema.nl

Secretariaat: mr Robert Hirschel
Rodelaan 155, 2272 SB Voorburg
070-3862998

Email: hirschelrobert@gmail.com

Werkruimte: Van Naeltwijckstraat 9a,
2274 NV Voorburg
Werkavonden woensdag vanaf 20.00 uur.

Emailadres van de redactie:
joanneke.hees@gmail.com